Lausunto
18.9.2023

Sivistysvaliokunnalle

U 28/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekoälyn harmonisoiduksi säänteIyksi (Artificial Intelligence Act); valtioneuvoston jatkokirjelmä 8.9.2023

Medialiitto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja lausua sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston U-jatkokirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston tekoälyn harmonisoiduksi sääntelyksi (Artificial Intelligence Act) (”tekoälysäädös”). Esitämme kunnioittavasti huomiomme asiassa silmällä pitäen Suomen vaikuttamista tekoälysäädöksen jatkovalmistelussa ja jäsenmaiden, Euroopan komission ja Euroopan parlamentin kolmikantaneuvotteluissa.

Pääviestit

- Suomen tulisi kannattaa Euroopan parlamentin vahvistamaa kantaa, jonka mukaisesti tekoälyasetukseen tulisi säätää **tekoälyä hyödyntäville teknologiayhtiöille yksiselitteinen velvoite avoimesti kertoa, mitä tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen**.

- U-jatkokirjelmän sivun 3 kirjausta tulisi muuttaa seuraavasti (muutos on alleviivattu, ~~yliviivattu~~ ja **vahvennettu**): *Euroopan parlamentin muutosehdotuksella perustamallien tarjoajille voitaisiin asettaa esimerkiksi velvollisuus julkaista tiivistelmä perustamallin kouluttamiseen käytetystä datasta, joka on suojattu tekijänoikeuksilla. Suomen mukaan kyseisen velvollisuuden suhdetta ja vaikutuksia voimassa olevaan tekijänoikeuksia koskevaan sääntelyyn tulisi arvioida tarkemmin huomioiden lähtökohta, että tekijänoikeuslainsäädäntö soveltuu tekoälyjärjestelmiin. Suomi pitää **kyseistä velvollisuutta** tärkeänä**. Lisäksi Suomi kiinnittää huomiota siihen**, että järjestelmien tarjoajien olisi mahdollista toteuttaa kyseinen velvoite käytännössä**, ~~eikä velvoitteen täyttäminen olisi kohtuuttoman raskasta järjestelmien tarjoajille~~**.

- Parlamentin kanta parantaisi olennaisella tavalla **näkyvyyttä siihen, mitä verkkoaineistoja teknologiayhtiöt hyödyntävät tekoälyn kouluttamisessa**. Se vaikuttaisi **myönteisesti myös demokratian ja kansalaisten sananvapauden kehitykseen** tulevaisuuden **Euroopassa.**

- Tasapuolisiin kilpailuedellytyksiin liittyvää U-jatkokirjelmän sivun 3 kirjausta tulisi muuttaa seuraavasti (muutos on alleviivattu, ~~yliviivattu~~ ja **vahvennettu**): *Suomi **kiinnittää huomiota** ~~suhtautuu lähtökohtaisesti varauksellisesti~~ siihen, että tekoälyasetuksessa asetettaisiin kapea-alaista sääntelyä yksipuolisesti asetettujen sopimusehtojen kohtuuttomuudesta Euroopan parlamentin ehdotuksen mukaisesti. Ehdotetun sääntelyn kohdentuminen on epäselvää, ja sitä olisi syytä neuvottelujen kuluessa selkeyttää. Ehdotettua sääntelyä tulisi myös arvioida sopimusvapauden toteutumisen, **eurooppalaisten ja globaalisti toimivien yritysten tasapuolisten kilpailuedellytystenyritysten välisen kilpailun** ja markkinoiden toimivuuden näkökulmasta.*

- Hallitusohjelman mukaan Suomen hallitus on **sitoutunut edistämään reilua kilpailua mediakentällä** ja digitaalisessa mainosmarkkinassa **huomioiden kansainvälisten alustajättien aseman**. Lisäksi hallitusohjelman mukaan hallitus **edistää tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä**.

- Mikäli **ihmisen roolia** ja **media-alan neuvottelu-, sopimis- ja korvausoikeutta** ei tekoälysäädöksessä tunnisteta ja tunnusteta, on ilmeinen vaara siitä, että tekoälypalveluista on enemmän haittaa kuin hyötyä ammattimaiselle tiedonvälitykselle, inhimilliselle kulttuurille - ja lopulta myös demokraattiselle yhteiskunnalle.

Todellisuus, jossa tekoälysäädöstä EU:ssa neuvotellaan, on muuttunut sen jälkeen, kun Euroopan komissio vuonna 2021 antoi ehdotuksen tekoälyasetukseksi

Vuoden 2023 alussa julkistetut niin sanotut geneeriset tekoälypalvelut kuten Microsoftin ChatGPT ja Googlen Bart ovat merkittävällä tavalla muuttaneet media-alan ja muiden luovien alojen toimintaympäristöä, internetiä.

Media-alan, kuten esimerkiksi riippumattoman lehdistön, rooli on keskeinen luotettavan ammattimaisen tiedon välittämisessä kansalaisille. Elinvoimainen lehdistö on olennainen tekijä vapaan, avoimen demokraattisen yhteiskunnan olemassaolon turvaamisessa

Medialiiton huolena on, että tiedonvälityksen vapaus heikkenee Euroopassa ja Suomessa, mikäli tekoälysäädöksessä ei kiinnitetä asianmukaisesti huomiota siihen, mitä tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen.

Keskeiset niin sanotun generatiivisen tekoälyn palveluita tarjoavat yritykset ovat maailman suurimpia yrityksiä

Globaalien teknologiajättien markkinaylivaltaan tulee kiinnittää asianmukaisesti huomiota EU-tasolla, ja myös tekoälyasetuksen käsittelyssä. Yritysten liikevaihto on moninkertaisesti suurempi kuin esimerkiksi Suomen valtion budjetti.

Tekoälyasetuksen velvoitteiden kohtuullisuutta ja kohtuuttomuutta tulisi arvioida realistisesti myös tämän tosiasian pohjalta.

Tekoälyasetus on omiaan vaikuttamaan kotimaisen media-alan kilpailuedellytyksiin suhteessa kansainvälisiin teknologiayhtiöihin. Jos teknologiayhtiöiden toiminnan läpinäkyvyyttä ei varmisteta sääntelyllä, on suomalaisten media-alan toimijoiden nykyistäkin mahdottomampi saada asianmukaista neuvotteluasemaa suhteessa suuriin teknologiayrityksiin tulevaisuudessa.

Tämä on se vaihe Suomessa, kun tekoälyyn liittyvään EU-sääntelyyn on kiinnitettävä huomiota.

Läpinäkyvyysvelvoite on avoimen, demokraattisen yhteiskunnan etu

Avoimuus ja läpinäkyvyys tekoälyn kouluttamiseen käytetyn lähdeaineiston suhteen on ennen kaikkea kansalaisten, viranomaisten, lainsäätäjän sekä avoimen, demokraattisen yhteiskunnan etu. Läpinäkyvyys ei ole vain media-alan ja muiden luovien alojen tavoite.

Tekoälymallit ovat tuottaneet ja voivat tuottaa yhteiskuntiin monenlaista disinformaatiota ja muita harhoja. Ne ovat omiaan lisäämään vihapuhetta, vastakkainasettelua ja myös ”kuplautumista” julkiseen keskusteluun.

Väitteet ”liiallisesta hallinnollisesta taakasta” tekoälymallien tarjoajille tai läpinäkyvyyden käytännön toteuttamisen hankaluudesta eivät ole perusteltuja: mikäli teknologiayhtiöt eivät pysty tunnistamaan tai eivät tiedä, mitä lähteitä ne käyttävät tekoälyn kouluttamiseen, miten ne voivat noudattaa muitakaan tekoälysäädöksen velvoitteita ja siten poistamaan ja minimoimaan useita tekoälyn käyttöön liittyviä riskejä. Käytännöllisyydellä ei voi sääntelyssä korvata laillisuutta.

Sääntely on luottamuksen turva

Läpinäkyvyysvelvoite tukee eettistä ja tietoista tekoälyn kehittämistä. Lisäksi se edustaa ajattelua, jossa oikeudenhaltijoiden investointeja uuden sisällön luomiseen kunnioitetaan.

Korkean sananvapauden ja vapaan, moniarvoisen yhteiskunnan taustalla on vahva tekijänoikeuden ja muiden aineettomien oikeuksien suoja sekä sopiminen. Myös jatkossa on tärkeää sopia oikeuksista – siitä, mitä kustannettuja aineistoja käytetään ja miten – sekä korvauksista, jos sisältöjä käytetään tekoälyn kouluttamiseen.

Läpinäkyvyyden ja avoimuuden lisäämisellä voidaan myös lisätä luottamusta tekoälypalveluihin ja hälventää tekoälyyn liittyviä yhteiskunnallisia uhkakuvia.
Kun media-alan, esimerkiksi lehtikustantajien, investoinnit luotettavaan sisältöön tulevat tunnustetuiksi ja asianmukaisesti korvatuiksi, voidaan myös disinformaatiota ja muita tekoälyn tuottamia harhoja hillitä tulevaisuudessa.

Ratkaisuja on tarjolla Suomen kannan eduskuntakäsittelyyn ja kolmikantaneuvotteluihin

Parlamentin ehdotuksen mukaisesti tekoälysäädöksen artiklaan 28 b tulisi lisätä läpinäkyvyysvaatimus tekoälytoimijoille kertoa, mitä tekijänoikeudella suojattua aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen.

Vaatimus tukisi tehokkaalla tavalla media-alan ja muiden luovien alojen tekijänoikeuden oikeudenhaltijoiden kielto-oikeuteen perustuvaa neuvotteluasemaa teknologiayhtiöiden suuntaan. Neuvotteluasema perustuu tekijänoikeuslain tekstin ja tiedon louhintapoikkeukseen kirjattuun oikeudenhaltijan mahdollisuuteen pidättää itsellään oikeudet tekstin ja tiedon louhintaan kaupallisessa tarkoituksessa ja esimerkiksi tekoälyn kouluttamiseen.

Läpinäkyvyysvaatimus varmistaisi oikeuden pidättämisen toteutumisen myös käytännössä erityisesti suhteessa suuriin teknologiayrityksiin.

Tarvittaessa parlamentin kannan kirjausta “riittävän yksityiskohtaisesta tiivistelmästä” voidaan tarkentaa ja selventää tekoälyasetuksen jatkovalmistelussa.

Mikäli teknologiayhtiöt eivät pysty tunnistamaan kaikkea tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa, ne voisivat vähintään ilmoittaa kaikki käyttämänsä lähdeaineistot. Teknologiayhtiöt voisivat tuottaa verkkoon saataville esimerkiksi hakutoiminnon sisältävän tietokannan, johon on listattu käytetyn lähdeaineiston verkko-osoitteet.

Läpinäkyvyysvaatimus voitaisiin tarvittaessa rajata digimarkkinasäädöksen periaatteiden tapaan koskemaan vain suuria tekoälypalveluita tarjoavia teknologiayrityksiä.

Tekoälyn hyödyntämistä päätoimittajavastuun alla tapahtuvassa tiedotusvälineiden toiminnassa ei tule katsoa suuren riskin toiminnaksi

Suuririskisten tekoälyjärjestelmien velvoitteiden ei pidä koskea tilanteita, joissa tekoälyjärjestelmiä käytetään journalistien toiminnan tukemiseksi ja joissa viimekädessä luonnollinen henkilö (tiedotusvälineen vastaava toimittaja) ja kustantaja kantavat toimituksellisen ja juridisen vastuun yleisölle julkaistusta sisällöstä.

Mikäli tekoälyjärjestelmien käyttö tiedostusvälineiden toiminnassa katsottaisiin suuririskiseksi toiminnaksi, merkitsisi se raskaita velvoitteita esimerkiksi lehtikustantajille. Se johtaisi siihen, että useimpien suomalaisten tiedotusvälineiden mahdollisuudet hyödyntää tekoälyä heikkenisivät. Myös kilpailuetu luovutettaisiin sääntelyllä suurille teknologiayhtiöille, sen sijaan, että sääntely tukisi suomalaisia ja eurooppalaisia päätoimittajavastuun alla toimivia tiedotusvälineitä.

Komission ehdotuksen liite III on kannatettava. U-jatkokirjelmään ei ole tältä osin kommentteja.

Medialiitto ry

Riikka Tähtivuori
johtaja, elinkeinopolitiikka

Ismo Huhtanen
lakiasiainjohtaja, Uutismedian liitto

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.